

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

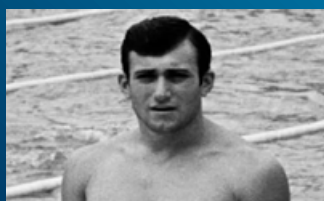
DAN PLANETA ZEMLJE

IVAN SUPEK
izbor iz intervjuja

PROLJEĆE
prilika za obnovu

Priča o hrabrosti
Šavarš Karapetjan

BALET
estetika u pokretu

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

04 | 2022. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 PROLJEĆE - PRILIKA ZA OBNOVU

Andrija Jončić

7 IZBOR IZ INTERVJUA S IVANOM SUPEKOM

Bojan Pečnik i Nikola Biliškov

14 Priča o hrabrosti ŠAVARŠ KARAPETJAN

Marta Mihičić i Danilo Čarapić

16 BALET - ESTETIKA U POKRETU

Intervju s primabalerinom Mirnom Sporiš

Mirna Peršić Kučalo

18 GOVOR POGLAVICE MEDVJEDA KOJI STOJI

Damir Krivdić

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić,
Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branko Zorić, Damir Krivdić

Lektura: Vedrana Novović, Branka Žaja

Tehničko uredništvo:

Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Dan planeta Zemlje obilježava se 22. travnja već više od pola stoljeća kroz mnogobrojne aktivnosti kako bi se iskazalo poštovanje prema našem planetu i svim oblicima života na njemu. Mnogi angažirani aktivisti, znanstvenici i humanisti stalno upozoravaju na krhke granice života i ugroženost opstanka velikog broja vrsta, rastuću zagađenost i iscrpljenost prirode, a pridružuje im se sve više volontera.

No očito je da, kao i u svemu, svaki pomak nabolje zahtijeva redovito i dugotrajno nastojanje i napor. Upirati prst na velike proizvođače i zagađivače neće dati rezultat, ako nastavimo pasivno podržavati neumjereni konzumerizam i ovisnost o čitavom nizu umjetnih potreba. Zadržali bismo sve ugodnosti modernog doba, a htjeli bismo i netaknutu, čistu prirodu koja je tu samo zbog nas i kad je se sjetimo...

Sigurno je da nešto ipak možemo napraviti. Prvi važan korak je ozbiljniji pristup problemu i sagledavanje vlastitog sudjelovanja i odgovornosti u svemu. Zapitati se, primjerice, koliko nepotrebno trošimo i bacamo, a koliko zaista trebamo, kako i koliko pazimo na sve ono što možemo. Zatim je potrebno čvrsto odlučiti je li nužno uvijek imati nove i moderne stvari ili biti skromniji i jednostavniji. Ako naš svjesni odabir bude ovo drugo, sigurno ćemo naći način kako izraziti zahvalnost našoj Majci Zemlji. To znači da je se nećemo sjetiti samo na rođendan, nego ćemo poput odgovorne i odrasle djece stalno voditi brigu o roditelju koji nam tako nesebično i neprekidno daje život i pruža dom... 🏡

Uredništvo

PROLJEĆE

PRILIKA ZA OBNOVU

Andrija Jončić

Priroda

Dolaskom Apolona iz Hiperboreje koji je probudio novi ciklus života prirode, ponovno je došlo proljeće. Na golim granama pojavili su se mladi zeleni listovi i mirisni cvjetovi. Izrazila se svježina i ljepota mladosti koja buja i poprima sve veću snagu. Kada dođe do vrhunca svoje mladenačke moći, priroda će započeti nesebično ulagati snagu u zriobu plodova. Na kraju će se njena zelena boja pretvoriti u rumene nijanse plodonosne zrelosti i pred nama će se izraziti sva raskoš misterija života.

Prvo dolazi Apolon, bog Sunčeve svjetlosti, onaj koji nema "polova" i predstavlja jedinstvo života. On donosi preporod prirode, a kada se zaodjene materijom, pojavljuje se Dioniz koji predstavlja objektiviziran i raznolik život. Nebrojenim dovršenim oblicima utjelovljenog života Dioniz daje entuzijizam, zanos ditiramba.

Ovaj kratki opis događanja u prirodi jezikom starogrčke filozofije prirode govori nam upravo ono što danas uči moderna ekološka znanost.

Dakle, nakon proljetne ravnodnevnicke, kada dan postaje duži od noći, Sunčeva svjetlost u biljkama budi novo godišnje vegetacijsko razdoblje. U procesu fotosinteze biljke upijaju ovu energiju Sunčeve svjetlosti i pohranjuju je u organsku materiju kao hranu za sebe, životinje i za nas ljude. U kemijskom procesu oksidacije ova se energija prema potrebi oslobađa i služi za sve biološke procese u živim bićima. Prema tome, svjetlost Sunca je izvorna biološka energija živih bića, koja u lancu izmjene energije i materije u prirodi omogućuje život na Zemlji.

Nadalje, ekološka nam znanost govori da pojam života više ne možemo znanstveno promatrati samo

u okviru fenomena različitih organizama, nego se moraju uzeti u obzir načela i zakoni koji su zajednički za čitavu prirodu. Prema ekološkim zakonima, život se manifestira u složenoj mreži egzistencijalno povezanih vrsta živih bića. Svaka od njih ima svoju ekološku nišu koja joj omogućuje određeni način egzistencije i njezinu svrsishodnu ulogu u okviru pripadajućeg ekosustava i prirode u cjelini. Sva živa bića nekog ekosustava (biocenoza) međusobno su povezana svojim ulogama poput stanica koje izgrađuju tkiva organa nekog organizma. Stoga, ekološki gledano, priroda je *makrobios*, golemi živi i inteligentno organiziran sustav međusobno usklađenog života.

Čovjek je također dio prirode, ali on danas ne vrši svoju svrsishodnu ulogu kao njezin dio, nego se ponaša kao da je isključivi gospodar cijele prirode na Zemlji. On neodgovorno troši i uništava njezine resurse, čime je destabilizirao ravnotežu u mnogim dijelovima biosfere i ugrozio vlastitu ekološku nišu. Zaštitni mehanizmi prirode već nas upozoravaju na nesagledive negativne posljedice neprirodnog djelovanja ljudi. Krajnje je vrijeme da preispitamo našu ulogu najinteligentnijih bića na planetu.

Svijet

Svijet u kojem živimo svojom se civilizacijom sve više otuđuje od prirode kojoj pripada. To ne znači da su civiliziranost i tehnologija same po sebi neprirodne. One su oduvijek bile potrebne ljudima za izgradnju vlastite ekološke niše, načina života ljudi, a to je kultura. Neprirodna je i štetna zloupotreba civilizacijskih dostignuća, jednako kao što i najkorisniji alat može postati ubojito oružje u rukama nasilnika.

Prema tome, štetne su namjere i ciljevi onih koji upravljaju tehnološkim i civilizacijskim resursima. Neprirodan je vladajući sustav vrijednosti i njegovi kriteriji koji oskudijevaju humanim karakteristikama. Ovo današnje stanje nezdravo je zastranjenje od prirodnog dostojanstva ljudi jer, koliko povijesno pamtimo, ne predstavlja pravilo ponašanja čovječanstva. Jednostavno nije istina da su učitelji obično bili gori od učenika, da je lopov bio uspješniji od poštenog čovjeka, a neznalica uziman kao primjer i bio gospodar obrazovanom.

Od same stvarnosti još je gora slika svijeta koju nam sugeriraju sredstva informiranja, a po kojoj se stječe dojam da se u svijetu događaju samo užasi i bizarnosti. Zar zaista nema nečeg vrijednijeg spomena što mogu prenijeti mediji, a što svakodnevno živi oko osam milijardi ljudi?

Destruktivno ponašanje ljudi nije obilježje njihove prirode nego položaja u kojem se nalaze u svijetu. Oni se tako samo brane i slijede primjere onih koji se danas smatraju uspješnima. Živimo u svijetu u kojem je gotovo sve podređeno novcu koji je većini sve teže dostupan čak i za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba. To potiče animalnu kompeticiju među ljudima, umjesto izgradnju ekološke niše – kulturnog suživota.

"Temeljni je paradoks potrošačkoga društva da se potrošnja ne usmjerava prema općemu blagostanju, socijalnoj sigurnosti i humanomu razvoju čovjeka kao kreativnoga bića, nego prema pasivnoj potrošnji kao dopuni masovne proizvodnje i visokih profita."

Hrvatska enciklopedija

Iako među ljudima postoje velike individualne i socijalne razlike, ne možemo ih dijeliti na dobre i loše, nego na one koji čine nešto dobro i one koji čine nešto loše. Ako ne postoje loše biljke i životinje, zašto bi najrazvijenija bića na Zemlji po svojoj prirodi bila loša? Pitanje je samo izražavaju li svoju prirodu ili nešto drugo. Ali, to ne ovisi o samoj ljudskoj prirodi, nego o odgoju i obrazovanju, o načinu života u današnjem društvu.

Čovjek

Ljudsko djelovanje pokreću tri pobude.

Prvo je djelovanje linijom manjeg otpora, što znači raditi ono što rade drugi, bez obzira je li to dobro ili loše. To znači da nismo u stanju odbiti ono što drugi traže od nas, ili prestati ići određenim putem za koji znamo da ne ide u pravom smjeru. Uzrok takvog djelovanja je slabost, odnosno nedostatak snage da samostalno odlučimo što je potrebno činiti.

Drugo je djelovanje radi stjecanja zasluga, počasti, titula, osobne afirmacije, da bi nam se divili, da bi nas poštovali, a ne iz humanih pobuda.

Treće je djelovanje potaknuto iznutra, pokreću ga dobra volja i plemenita namjera. Jedino je ovo djelovanje zaista humano, jer nije potaknuto sebičnim nagonom ili nekim vanjskim poticajem. Kroz takvo djelovanje svjesno i slobodno izražavamo naše vlastite kriterije i naša iskrena nastojanja. U rijeci života to djelovanje je ono po čemu se čamac razlikuje od trupca. Čamac plovi pokretan vlastitim pogonom, a pokreti trupca određeni su isključivo vanjskim poticajima – riječnom strujom i sudarima s drugim trupcima.

Humanost nije čovjekova slabost ili luksuz, nego je to njegovo autentično stanje u kojem se zaista može dobro osjećati. Ona je naš prirodan miris, izgled i način na koji možemo izražavati svoj identitet. Dokaz tome danas su i mnogi ljudi, pogotovo mladi, koji žele živjeti drugačije. Oni su zasićeni sebičnim natjecanjem u međuljudskim odnosima u kojima, u pravilu, svi gube, a pogotovo oni slabiji. Žele živjeti tako da njihovo djelovanje bude korisno i drugima.

U razvijenom dijelu svijeta sve je veći broj volontera koji pomažu drugim ljudima i prirodi u cjelini. Oni nastoje biti praktično korisni jer znaju da se tako mogu osjećati više kao ljudi. Svjesni su da je civilizacijski ustroj duboko dehumaniziran i zato traže djelovanje u kojem bi mogli izraziti svoje ljudsko dostojanstvo i pronaći određeni smisao života.

Ti su ljudi primjeri solidarnog djelovanja, toliko potrebnog današnjem svijetu u kojem su institucije zakazale i postale same sebi svrhom. Oni su vjesnici potrebe za novim humanizmom bez kojega neće biti moguće prebroditi duboku krizu našeg svijeta. Njihovo djelovanje je dobrovoljno, što znači da koriste svoju dobru volju u djelovanju za opće dobro.

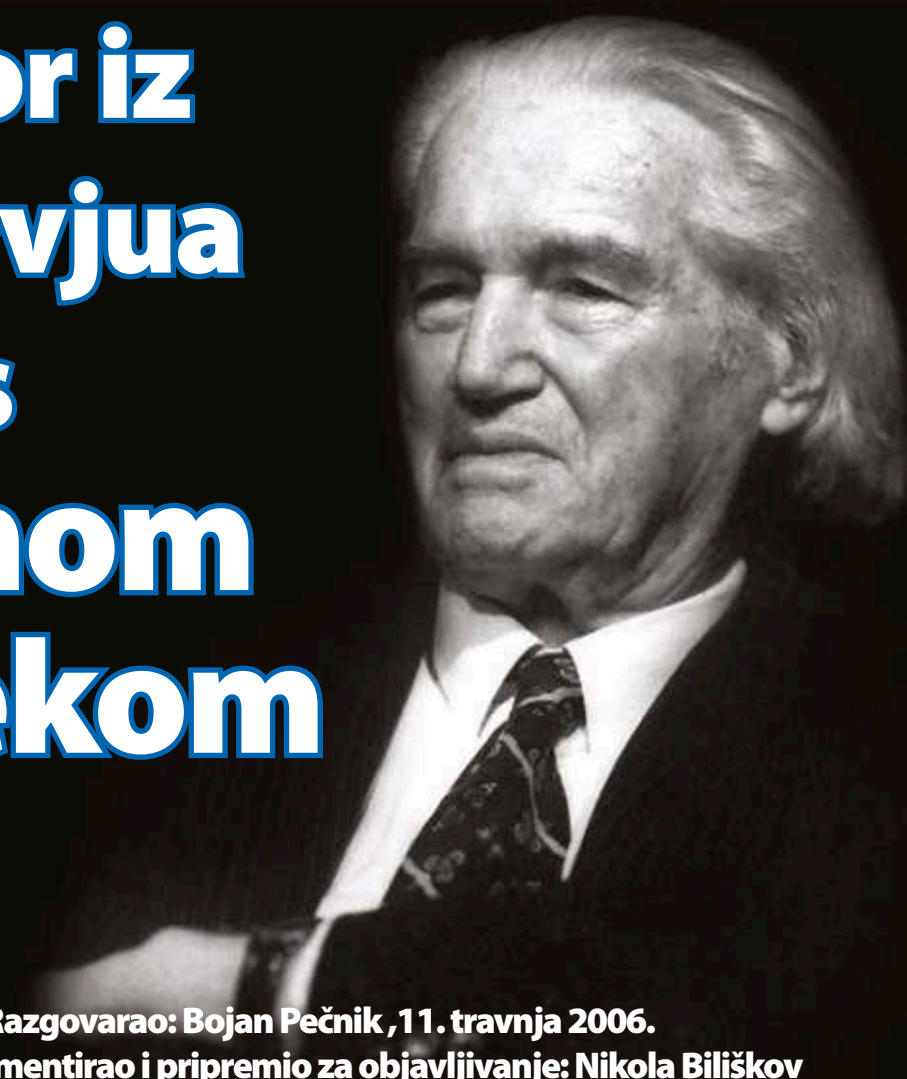
Povijesno gledajući, današnji volonteri imaju ulogu nalik onoj koju su imali nekadašnje dame i vitezovi u srednjem vijeku. Oni su tada dali model društvenih odnosa koji je poslužio kao temelj humanizmu i renesansi bez kojih ne bi bio moguć izlazak iz srednjeg vijeka.

Danas su ponovno potrebni nesebični ljudi dobre volje koji će potaknuti obnovu zajedničkog života i kriterija vrednovanja ljudske prirode. ☸

Izbor iz intervjua s Ivanom Supekom

Razgovarao: Bojan Pečnik, 11. travnja 2006.

Uredio, komentirao i pripremio za objavljivanje: Nikola Biliškov

Ivana Supeka (8. travnja 1915. – 3. ožujka 2007.) mnogi pamte kao vrhunskog fizičara, oca suvremene hrvatske znanosti, osnivača Instituta Ruđer Bošković. Mnogi ga pamte po njegovom zalaganju na mirotvornom planu. Neki će ga pamtiti po njegovom političkom djelovanju (nikad u okvirima bilo koje stranke), za vrijeme Hrvatskog proljeća, ali i za vrijeme 90-tih, kada se žestoko suprotstavio Tuđmanovom režimu. Istovremeno, bio je i književnik koji je za sobom ostavio brojne romane, drame i pjesme. Uspješnost na svim tim prividno različitim poljima učinila ga je jedinstvenom pojavom, ne samo u okvirima naše zemlje, već i mnogo šire. Tijekom svog života ovaj je veliki čovjek surađivao s najvećim znanstvenicima 20. stoljeća, kao što su Werner Heisenberg, Albert Einstein, Niels Bohr... Uvijek se bez milosti, vođen načelima humanizma, borio protiv znanstveničke neodgovornosti, strančarenja, dodvornosti diktator-

skim režimima, koji su čovječanstvo doveli do ruba ponora nuklearnog rata, ali i do mnogih drugih pojava s tragičnim posljedicama.

U klimi gramzivosti neoliberalnog kapitalizma, koja je dovela do globalne recesije, preraspodjele snaga, obnove mračne sjene nuklearne opasnosti koja se vrlo lako može prometnuti u ponovnu utrku u naoružanju, djelo Ivana Supeka jednako je aktualno kao i kad je u svojoj glavnini stvarano.

Sjećam se Ivana Supeka. Tog izrazito visokog čovjeka uspravnog hoda, često udubljenog u misli ili u raspravu, često sam susretao na Zrinjevcu. Više od ikoga, bio mi je nadahnuće, ne samo za vrijeme studija, nego i dalje. Jednom sam mu, ne mogavši izdržati, prišao i pružio ruku, rekavši da mu zahvaljujem na svemu što je učinio za čovječanstvo. Nakon tog kratkog razgovora rekao mi je da je sad na nama mladima vrlo teško breme i da upravo mi trebamo odvesti ovaj svijet

na put odgovornosti. Zadnji njegov istup protiv rata, kojemu sam prisustvovao, bio je onaj za vrijeme protesta protiv invazije SAD-a na Irak 2003. godine. Iako kratak, u tom je govoru iznio nekoliko misli o civilizacijskom ambisu u koji nas sve gura divlji kapitalizam što se izmakao kontroli i koji, u svom nastojanju za širenjem tržišta, stalno kreira nove ratove. Mi smo ga, kao studenti, jednom pozvali da nam održi predavanje. Vrlo rado se odazvao, ali nije želio držati predavanje, nego razgovarati s nama.

Danas se X. zagrebačka gimnazija zove njegovim imenom. No, sam Ivan Supek je, kao što se vidi i iz ovog intervjua, otišao duboko razočaran, kako u hrvatsko društvo, tako i u cijeli svijet. U Hrvatskoj, pa i na samom Institutu Ruđer Bošković, svjedočimo samo daljnjem nazatku. Vrijeme je, zato, za obnovu humanističkih ideja. Treba to usaditi što većem broju ljudi, a naročito znanstvenicima i nastavnicima.

Zato konačno, dvije godine nakon njegove smrti, iznosim ovaj intervju, koji je održan u travnju 2006. na inicijativu članova portala Connect, za što je posebno zaslužan dr. sc. Bojan Pečnik koji je prikupio naša pitanja i snimio razgovor s akademikom Supekom. Smatrajući da će tako biti dostupan široj javnosti, prebacio sam taj razgovor u tekstualni oblik. U sirovom obliku, tekst je bio prepun digresija, koje bi odvodile misli sugovornika često i predaleko od postavljenog pitanja. Radi stvaranja što smislenije cjeline, prerasporedio sam pitanja i odgovore, dodao nekoliko dodatnih pitanja, ali sam i dopunio neke Supekove odgovore uzimajući rečenice iz nekih drugih njegovih tekstova.

Često ste isticali da Vaš prvenstveni interes nije bila fizika, već filozofija i književnost. Kako to da ste, kao čovjek takvih interesa, "zalutali" u fiziku?

Da, mene je uvijek više interesirala književnost i filozofija. Zapravo sam prvi doktorat upisao iz filozofije. No, tada se pojavio Werner Heisenberg s idejom jedinstva čovjeka i svijeta i da se to tako treba gledati. To je ta čuvena kopenhagenska interpretacija kvantne teorije. Baš zbog toga što sam želio prodrijeti u tu dubinu, u jedinstvo čovjeka i Prirode, zato što sam želio razvijati filozofiju na tim temeljima, napravio sam ekskurziju u fiziku. Onda se dogodilo to da su me svi profesori precijenili, smatrali me vrlo talentiranim itd. Tako sam doktorirao teorijsku fiziku, iako sam želio doktorirati filozofiju.

Kakav je bio Vaš doprinos fizici?

Nakon velike mature studirao sam u Zürichu, Parizu i Leipzigu, tek kratko i povremeno se vraćajući u Zagreb. S Wernerom Heisenbergom sam u početku najviše radio na problemu vakuuma. Doduše, doktorirao sam na supravodljivosti, jer mi je Heisenberg dao temu iz tog područja kad sam došao tamo. On je i sam radio na problemu supravodljivosti i mislio je da ima rješenje za to. Mislio je da ću ja, s obzirom na to da sam bio dobar matematičar, to dotjerati do kraja. Heisenberg je objasnio opće rezonantne sile, na sličan način kako je Ernest Rutherford objasnio magnetizam. Slična je nuklearna sila između protona i neutrona. On je imao tu ideju. Mislio je da će ta Coulombova sila dovesti do toga da se elektronski plin pretvori u kompleks, u kolektiv. No, čim se stvori kolektiv, on ima puno veći pobuđeni energetska rascjep i ne mogu ga tako lako uznemiriti titraji rešetke, jer otpor nastaje titranjem rešetke. Međutim, ja sam pokušavao tu njegovu ideju razraditi u nekoliko mjeseci. Onda je jednog dana u Leipzig došao eksperimentalni fizičar, profesor Joss, s problemom oštih linija u fluorescencijskim spektrima supravodiča, koji nije mogao riješiti. Ako je to kruto tijelo, onda ono ima vrpce, dakle trebale bi se vidjeti mrlje. On je to ispričao Friedrichu Hundu, a Hund je došao do mene i pitao me bih li to znao objasniti. Rekao sam da ću pokušati. I doista, nakon dva-tri tjedna sam to riješio, pokazavši da je fononska interakcija tisuću puta jača od fotonske, tako da svi elektroni padnu na najniži nivo. Zbog toga nastaju oštre linije. S tim objašnjenjem sam došao kod Heisenberga i Hund je rekao da je to sjajno. Htjeli smo to objaviti, ali postojala je jedna poteškoća. Pozivao sam se na jedan rad Felixa Blocha, ali tad se nisu smjeli citirati radovi Židova bez dozvole njemačkog ministarstva unutrašnjih poslova. Ja nisam htio tražiti tu besmisleni dozvolu, tako da je taj rad izvisio. On je objavljen tek poslije rata. Međutim, Heisenberg je i dalje mislio da to rješenje ne vrijedi. On je i nakon rata vjerovao u svoju hipotezu o kolektivima elektrona. Ipak, pokazalo se da moja ideja stvarno vodi rješenju problema supravodljivosti. Naime, s istom tom hipotezom su John Bardeen i njegovi suradnici Leon Cooper i John Robert Schrieffer stvarno riješili supravodljivost 1957. godine, za što su dobili i Nobelovu nagradu. Da je Heisenberg u ono doba prihvatio moju ideju, vjerojatno bismo uskoro mi bili došli do rješenja supravodljivosti. Sigurno je da kroz te Heisenbergove diferencijalne i integralne jednadžbe važe principi invarijantnosti. Iz principa invarijantnosti čestica, iz simetrija i dru-

goga se može izvući mnogo toga pa i supravodljivost. Mislim da je i jedan i drugi pristup dobar, nikad nisam mislio da je moj način jedini ispravan.

Kako je nastao Institut Ruđer Bošković?

Nakon rata se više nisam želio baviti fizikom. Imao sam neku odvratnost prema čitavom stanju nakon bacanja atomskih bombi na Hiroshimu i Nagasaki. Ne znam, bio sam toliko uključen u te mirotvorne pokrete, a užasno me ljutilo ponašanje nekih fizičara. Čak mi je bilo i žao zbog toga. Međutim, u ono vrijeme nakon rata vladala je velika hajka na teorijske fizičare, na kvantnu teoriju i Einsteinovu teoriju relativnosti, tako da sam ipak smatrao da trebam nekako obraniti tu teoriju. Mislio sam kako, iako mi se ta praksa zloupotrebe fizike u militantne svrhe ne sviđa, teorija ipak s time nema nikakve veze. Mislio sam, ako od mene zatraže da dođem predavati, vrlo rado ću to prihvatiti. Treba odgojiti teorijske fizičare koji će biti vođeni humanizmom.

Prvo sam radio kao profesor na Medicinskom fakultetu i tamo sam zapravo želio osnovati molekularnu biologiju. No na području teorijske fizike vladala je potpuna pustoš. Akademija je tada bila prazna. U Hrvatskoj je postojao jedan profesor teorijske fizike, koji je za vrijeme rata otišao u penziju, ali i inače nikad ništa nije napravio i njegova je disertacija ispod nivoa magisterija. To je bilo vrlo žalosno i smatrao sam svo-

jom odgovornošću podignuti teorijsku fiziku. Mogu reći da sam je zbilja podignuo. Oko mene se okupilo desetak mladića, od kojih je najpoznatiji vrlo talentirani Vladimir Jurko Glaser pa Gaja Alaga, Boro Jakšić, Ivan Babić-Gjalski (sin Ksavera Šandora), Krunoslav Ljolje, Grossmann, Janković... To su sve ljudi koji su i u inozemstvu vrlo poznati i koji su bili vrlo dobri. Godine 1948. nastao je jaz između Tita i Staljinovog bloka i otvorila se mogućnost da pokrenem institut za teorijsku fiziku. S obzirom na to da sam imao punu podršku Tita i Kidriča, koji je također želio institut, nitko se zapravo nije miješao. Imao sam potpunu ovlast da radim što hoću.

Vi ste bili politički aktivni, iako nikad u okvirima bilo koje stranke. Kako biste to objasnili?

Da, poduzimao sam i neke političke akcije. Nikad nisam bio ni u jednoj političkoj partiji niti sam osnovao partiju; za mene je politika mnogo šira, za mene je politika borba za opće dobro, kao što je to još Aristotel definirao. Prema tome, svi se mi moramo baviti politikom i okupljati. Naravno, stranke ne smiju biti interesne grupacije, nego se moraju okupljati oko ideja, pa onda članstvo bira koje će ideje pobijediti. To je moguće samo ako se ne stvori politička profesija. Političari ne bi smjeli biti plaćeni, već treba shvatiti da je dužnost svakoga od nas da se bavi politikom,

da pokaže svoju dušu. Ako je netko plaćen za bavljenje politikom, i to plaćen puno više od ostalih, stvara se politička profesija koja misli samo na svoj interes. To se zaista dogodilo, ne samo Hrvatskoj, nego i čitavom svijetu. Svuda je ta profesija nemoralna, puna korupcije. Prema tome, ja sam bio za to da ljudi stvaraju partije, da formiraju udruge itd. Međutim, sve se to treba temeljiti na principu dobrovoljnosti. Tako je to, recimo, govorio sveti Pavao. On je rekao apostolima i svećenicima da ne primaju novac. Rekao im je da moraju imati svoje zanimanje. I on je imao svoj obrt, za koji je dobivao novac. Čim se iz toga stvorila interesna sfera s puno novca, kao što je Crkva, nestalo je kršćanstvo. To bi, znate, trebala biti jedna od glavnih pouka.

Možete li dati komentar kako smo došli do vrlo loše obrazovne slike? Je li prije bilo bolje?

Mislim da nije bilo puno bolje, samo se nešto više čitalo. Mislim da je s ovom globalizacijom provalila šund literatura i kvaziumjetnost koja zapravo zaglupljuje narod kako ne bi razmišljao o bitnim problemima svijeta. To nije, kako bi brzopleta netko mogao zaključiti, cilj neke skupine ljudi, nego to samo nastaje kao proizvod potrošačkog društva. Dovoljno je pogledati listu najčitanijih (tj. najprodavanijih) knjiga. Prema tome, globalizacija je sa svojim težištem na profitu upropastila kulturu i upropastit će je još i više.

Da li bi uvođenje etike i sličnog kao predmeta u sve sveučilišne studije stvorilo potpunijeg

znanstvenika? Možemo li predvidjeti posljedice strogo disciplinarnog usavršavanja koje se nameće svakom znanstveniku?

Ja u disciplinu etike baš puno i ne vjerujem, jer se to lako može pretvoriti u nekakav vjeronauk, od kojega također nije bilo puno koristi. Mislim da bi svi ljudi, svi profesori morali biti zadojeni idejom humanizma. Ne biste smjeli predavati povijest, ako joj ne pristupate humanistički. Pa čak bi se i matematika trebala gledati s humanističkog stajališta. Zapravo, svi profesori i odgajatelji moraju djelovati u duhu humanizma. Etika, kao poseban predmet, nije potrebna.

Znanje čovječanstva je ogromno, godišnje se ispišu milijuni stranica originalnih priloga, na svim poljima ljudske djelatnosti. Brzina stvaranja novih spoznaja je takva da se ukupno znanje čovječanstva danas udvostručuje svakih pet godina. Međutim, čini mi se da nije daleko dan kad ćemo dostići maksimalnu brzinu, kad će brzina akumulacije znanja početi opadati. Koje je Vaše mišljenje o tome?

To je sasvim krivo. Radi se o brkanju znanja sa samom znanošću. Znanost je najveći napredak ostvarila negdje između 1925. i 1933., dakle u tih osam godina je učinjeno više nego u čitavom kasnijem razdoblju. Neka vrsta znanja jest ako možete pripremiti kozmetičke preparate bolje od nekog drugog, ali ja to ne bih računao pod pravo znanje.

Što se radova tiče, danas ih se proizvodi previše.

Zavladala je pogreška koju označavamo sintagmom *publish or perish*. Međutim, *Nature* je nedavno objavio jedan rad koji je u potpunosti napravilo računalo. Bila je to senzacija, a radilo se o radu iz kemije. Publicira se tisuće znanstvenih radova, jer oni su nažalost uglavnom rutinski. Kemijskih spojeva ima nekoliko milijuna i stalno se objavljuju nekakve preinake, ali to nije ono pravo znanje. Ako i računalo može napraviti jedan dobar rad, onda to zapravo pokazuje što se danas sve objavljuje. Treba objavljivati ono što su doista otkrića, ono što zbilja donosi nešto novo, a ne rutinske radove.

U Vašem poznatom tekstu *Čarobnjakov šegrt* napisali ste: "A on je (Leo Szilard, nesretni inicijator atomske bombe) doista u moralnom mamurluku digao ruke od ubojite fizike i prebacio se na molekularnu biologiju, odakle će se roditi jednako pogubno strašilo." Da li bi do tog mamurluka došlo i da je on imao u vidu buduće primjene svojih otkrića? Je li potrebno da znanstvenik razmišlja i o mogućnostima buduće (zlo)upotrebe svojih istraživanja? Ili znanstvenik smije pretpostavljati da je znanost vrijednosno neutralna te prepustiti rezultate svog istraživanja političarima i biznismenima da ih koriste kako im drago?

To je bila Tellerova teza s kojim sam polemizirao, kad smo se potpuno razili. Edward Teller je tvrdio da je znanstvenikova stvar istraživati sve što može, bez obzira na konzekvence. Briga je političara hoće li se to primijeniti. Ja sam odgovorio da je to odgovornost znanstvenika, jer daje ljudima u ruke nešto što oni neće odgovorno primijeniti. Prema tome, svi su ljudi odgovorni za svoja djela, pa tako i znanstvenik mora biti odgovoran. Moj prijatelj Leo Szilard bio je prvi koji je došao na ideju atomske bombe i u početku je bio strastveni pobornik njene izgradnje. Međutim, on

je bio i Einstei-
nov prijatelj i čak su
zajedno patentirali neke
stvari u Berlinu. Kad je Hitler
bio u naponu snage i pobjede, Szilard
i Einstein su napisali pismo Rooseveltu u
kojem upozoravaju na mogućnost stvaranja atom-
ske bombe. Roosevelt to nije ozbiljno shvatio. Tad
je Szilard otišao do Enrica Fermija u Chicago i tamo
su napravili nuklearni reaktor. Nakon pobjede kod
Staljingrada i poraza Erwina Rommela u Africi bilo je
sigurno da će Njemačka izgubiti rat.

Szilard tada postaje najgorčiji protivnik atomske
bombe i posvuda agitira protiv nje. I u samom Los Ala-
mosu su se ljudi podijelili. Jedan dio bio je za obustavu
rada pa je Julius Robert Oppenheimer sazvao sastanak
s Johnom Simpsonom, voditeljem jedne od znanstve-
nih grupa u sklopu projekta Manhattan. On također s
kršćanskog stajališta nije znao što bi. Onda je general
Leslie R. Groves, vojni šef projekta, postavio pitanje
opravdanosti milijardi dolara uložениh u taj projekt. To
se moralo iskoristiti u gradnju atomske bombe. I to je
bio glavni argument koji ih je sve pokolebao. Jer, kako
se opravdati pred Senatom, kojemu bi izgledalo da su
te pare uludo potrošene?

Vidite, novac je grozna stvar. A pogotovo su strašna
stvar ti političari.

Prva ideja je bila da se atomska bomba baci na Kyoto
pa je Oppenheimer rekao: "Nemojte uništiti Kyoto, to
je ipak riznica umjetnosti." Onda su se odlučili za indu-
strijski centar. Kao što svi dobro znamo, atomske bombe
su bačene, pobijene su stotine tisuća uglavnom nevinih
ljudi, a mnogima od nas srušio se svijet.

Leo Szilard je nakon rata otišao u molekularnu
biologiju, jer to nije opasno područje. Zato sam i ja
osnovao molekularnu biologiju na Institutu Ruder

Bošković, s opravdanjem da će za vrijeme atomskog rata biti teških zračenja i da se za to trebamo pripremiti. Kao što znate, već jedan foton može izazvati mutacije pa je, prema tome, to trebalo proučiti. Szilard bi sigurno danas opet bio protiv zle primjene otkrića molekularne biologije.

Vidite li danas slične društvene nakane na globalnoj karti koje mogu biti inicijatori eksplozije nekih znanstvenih disciplina i mogu li neke nove "utakmice" ostaviti tako strašne posljedice na onoj nehumanoj strani?

Reći ću nešto što će možda mnoge sablazniti. Znanstveno-tehnička revolucija ima svoje dobre strane. Ona je proširila naše horizonte, ona je dovela do mnogih korisnih primjena. Međutim, donijela nam je i mnogo štete. Ne samo to. Ona stvara tako veliku produkciju, ona ima takve potencijale, da to kapitalizam ne može podnijeti. Kapitalističko tržište je premalo da apsorbira tu silnu sposobnost naše industrije. Asimptotski gledano, kraj toga je da će nekoliko industrijskih divova namiriti čitavo tržište, jer zapravo njime vladaju. Svi drugi će biti bez posla, zarade i bez ičega. To je zapravo totalni debakl. Prema tome, ta sprega znanstveno-tehničke revolucije i kapitalizma sigurno vodi u bankrot i propast.

Bitno je da to mladi shvate.

Bit kapitalizma je stvaranje profita. Prema tome, domaće tržište to ne može namiriti i onda se tvrtke bore za izvoz. Nastaje strašna borba za izvoz. Međutim, to ne ide samo mirnim putem, nego se treba ići i u rat. Najgore je u tome što zbog povećanja konkurentnosti poduzeća na tržištu moraju drastično smanjivati socijalna prava. Ipak je sociodemokracija u Europi uspjela stvoriti radnička prava, mirovine, zdravstveno osiguranje itd. Sad se to ponovno smanjuje kako bismo postali konkurentniji za izvoz. Ludost je politike da glavna stvar postaje izvoz. Proizvodnja mora biti okrenuta domaćim ljudima, nama koji živimo ovdje.

Kapitalizam je u eri znanstveno-tehničke revolucije postao kočnica, zapravo nevolja svijeta. To političari još ne shvaćaju. Oni i dalje misle da je taj neoliberalni kapitalizam ideal svijeta. Taj neoliberalizam, kojega je John Williamson inicirao, bio je jedna od ideja prosvjetiteljstva koja je bila vezana uz sva socijalna prava. Danas, međutim, to više nije tako. Oni to zovu neoliberalizam, ali to je zapravo kapitalistički fundamentalizam, koji kao dogmu ima slobodno tržište, a slobodnim tržištem vladaju tehnološki jaki industrijski divovi koji upropaštavaju sve one koji su slabi, dakle, poduzeća,

ekonomije itd. To je propast. Dok svijet ne shvati da je ta kapitalistička globalizacija najveći neprijatelj čovječanstva, nećemo izaći iz te situacije. Naravno, to se ne može postići terorističkim i anarhističkim akcijama, nego se protiv toga moramo boriti jasnim shvaćanjem problematike. Ja ne vjerujem u nasilne metode. Sve te nasilne metode donijele su više zla nego dobra.

Prijevara je kapitalizma da je slobodno tržište slobodno. Ono je zapravo sve samo ne slobodno. To je tržište u kojemu tehnički razvijeniji uništavaju one koji su slabiji i to je ta današnja globalizacija. Kad se neki naši ljudi oduševljavaju globalizacijskim procesima, to samo odražava niski nivo naše politike.

Što je od Vašeg iznimnog zalaganja za principe humanizma i socijalne pravde ostalo danas u hrvatskom društvu, a što pak u svjetskoj zajednici?

Od svega toga je ostalo vrlo malo. Zapravo, svi smo bili vrlo razočarani Hiroshimom. Međutim, istovremeno se rodio neki novi optimizam. Naime, nakon Drugog svjetskog rata čitav je svijet bio prestrašen atomskim bombama i tad smo uspjeli uvjeriti svijet da je apsolutno nužno opće i potpuno razoružanje. Pritisak tih mirotvornih pokreta bio je toliko velik da su čak i Ujedinjeni narodi donijeli zaključak da je to i njihov najvažniji i hitni cilj. Ipak, kao što znate, od toga se nije obistinilo ništa, nego je nastupila još veća utrka u naoružanju.

Ja sam tada dosta pisao. Albert Einstein i Bertrand Russell su svojim memorandumom osnovali Pagvaško društvo. U početku je to društvo kontaktiralo velike znanstvenike SSSR-a, Velike Britanije i SAD-a. Mi smo osnovali stalni komitet, koji su činila tri Amerikanca, tri Engleza i tri Rusa. Ja sam bio deseti član, kao predstavnik zemlje izvan tih blokova. Naš cilj je bio opće i potpuno razoružanje. Kad je ta Deklaracija Ujedinjenih naroda bila prihvaćena, osnovan je komitet osamnaestorice kojemu je bio cilj ostvarenje našega cilja.

Tada se sastalo nas pedesetak u Cambridgeu 1962. i tu je bio najaktivniji Philip Noel-Baker, koji je ujedno bio i predsjednik UN-ovog komiteta za razoružanje te nosilac Nobelove nagrade za mir. On je postao i nakon toga ostao moj najbolji prijatelj. No bilo je tu i mnogo uglednih predstavnika SSSR-a, SAD-a, Velike Britanije... Mi smo tada jednodušno zaključili da je opće i potpuno razoružanje u interesu čitavog čovječanstva, da je to provedivo u roku od četiri godine i da je to svima u interesu. Taj naš

dokument je razrađen vrlo savjesno, a ja sam mnogo pomogao Noel-Bakeru. Čitav taj plan razoružanja i akcija bio je baza za sastanak UN-ovog komiteta osamnaestorice, koji je održan u Ženevi. Međutim, kao što se zna, oni se nisu maknuli s mjesta, tako da su sva ta naša nastojanja bila uzaludna.

Bio sam predsjednik Pagvaške konferencije za Jugoslaviju i mi smo se zalagali za te iste ideale. Što je još važnije, izdavali smo časopis *Encyclopedia Moderna*, koji je bio prvi multidisciplinarni i pluralistički časopis u Europi. Taj se časopis zalagao za sistem pluralizma kakav smo željeli da zavlada u svijetu, tako da smo izvršili neki utjecaj. Koliko je od tog utjecaja ostalo, ne znam.

Što biste od tih nastojanja nama mladima ostavili kao ono za što bi se u svijetu u kakvom živimo trebalo pa i moralo boriti i zalagati?

Mislim da je važno da znanstvenici zadrže kozmopolitski duh. Svjetsko društvo je zbilja ugroženo. Ugroženo je atomskim bombama, ekološkim problemima pa i ovom globalizacijom, što zbilja vodi u propast. Prema tome, rekao bih da je prva stvar da se znanstvenici osjete odgovornima za čitav svijet, da budu humanisti i da budu odani načelima mira i prospe-

riteta svijeta. Mislim da je takva atmosfera vladala na Ruđeru Boškoviću. U mojoj grupi, od tih desetak ljudi, nitko nije bio član partije. Oni su bili kozmopoliti, čak pomalo lijevo orijentirani, ali su osjećali tu znanstvenu odgovornost i svi smo bili humanisti. Mislim da je to najvažnije.

Najgore je kad znanstvenik postane specijalist koji misli samo na svoju struku, a još je gore kad se stavi u službu vlade i ideologije. Znanstvenici se trebaju otrgnuti od svake ideologije, pogotovo od nacionalizma ili vjerskog fanatizma.

Svjedočili smo svim tim zloupotrebama znanja, tim negativnim pojavama do kojih dolazi kad znanstvenici djeluju neodgovorno. Upravo je ljudska neodgovornost uzrok svom tom nacionalizmu, utrci u naoružanju, kapitalizmu koji se oteo kontroli.

Mi smo sanjali jedan bolji, pravedniji svijet, društvo utemeljeno na načelima humanizma.

Pokušali smo to ostvariti, ali nismo uspjeli. Zato je čitav moj život, više ili manje, jedan promašaj.

Ali vi mladi, ako ste sve te ideje prihvatili, morate ih provesti.

Mi smo izgubili rat. ☹

Priča o hrabrosti

ŠAVARŠ KARAPETJAN

Marta Mihičić i Danilo Čarapić

Senekine riječi *Čovjek je čovjeku svetinja* svojim je životom potvrdio Šavarš Karapetjan, bivši sovjetski svjetski rekorder u plivanju perajama. O humanim djelima hrabrosti i velikodušnosti koja je počinio, danas čitamo i slušamo s istim onim divljenjem s kojim smo kao djeca slušali bajke o junacima i njihovim pustolovinama.

Posvetio se plivanju kao petnaestogodišnjak nakon što ga je grupa huligana pretukla i bacila u jezero zavezavši mu kamen oko vrata. Oslobodivši se užeta, u posljednji je čas isplivao na površinu.

Iako su mu neki od prvih trenera rekli da od njega nikad neće biti uspješnog plivača, ovaj je Armenac do 16. rujna 1976. g., s nepune 24 godine, bio višestruki državni prvak tadašnjeg Sovjetskog Saveza (SSSR-a) u plivanju perajama, sedamnaesterostruki svjetski, trinaesterostruki europski prvak te jedanaesterostruki obarač rekorda. A onda je tog dana čin nezamislivog junaštva preokrenuo tijek njegova života u drugom smjeru.

Plivanje perajama najbrži je način kretanja čovjeka kroz vodu i, za razliku od ostalih plivačkih disciplina, služi za prelazak dužih staza. Njegov legendarni trener Liparit Almasakyan, zvan Lipo, bio je poznat po korištenju vrlo neobičnih metoda u treniranju: svakodnevno trčanje oko trideset kilometara s ruksa-

kom punim pijeska na leđima ili čak s drugom osobom na leđima, penjanje uz brdo s rukama iza leđa, veslanje do iznemoglosti... Također je prvaka obučio kako umjetno hiperventilirati pomoću pet dubokih udaha.

Izgleda kao da ga je Lipo pripremao za najznačajnije natjecanje u životu: ono u kojem cilj nije "pobijediti" vrijeme na semaforu, nego spasiti što više ljudskih života u kratkom vremenu. Šavarš je 16. rujna 1976. trebao biti u Hannoveru na Svjetskom prvenstvu u plivanju s reprezentacijom SSSR-a. Ali, ime višestrukog prvaka nije bilo na popisu plivača. U jednom je intervjuu pričajući o tome rekao da vjeruje u višu silu. Možda ga je baš ona usmjerila na trening s bratom uz Jerevansko jezero umjesto na natjecanje u Hannoveru.

Toga se dana pred očima Šavarša Karapetjana

autobus pun ljudi survao u jezero. Ne dvojeći ni trena, skočio je u hladnu jezersku vodu, razbio staklo na autobusu i počeo spašavati iz dubine od deset metara jednog po jednog utopljenika, predajući ih u ruke svome bratu Kamu na površini jezera. Odmarajući se samo dvadesetak sekundi, tek toliko da dođe do daha, uspio je izvući gotovo trideset ljudi, od kojih je dvadeset preživjelo.

Nisam imao izbora. Rekao sam samome sebi: ako sada ne pobijediš, sve tvoje medalje će izgubiti smisao... Voda je bila mutna i jedva sam išta vidio. Jednom sam izronio na površinu s autobusnim sjedalom, a mogao sam spasiti nečiji život. To sjedalo me i danas proganja u snovima.

Ozlijeđen krhotinama stakala, pothlađen i iznemogao, onesvijestio se prilikom tridesetog zarona. Dobio je upalu oba plućna krila i sepsu od kontaminirane jezerske vode koja mu je inficirala rane. Proveo je u bolnici ukupno 46 dana u nesvijesti. Bio je to kraj njegove plivačke karijere.

Odakle mu snaga da toliko puta zaroni u dubine hladnoga jezera i da potom ispliva na površinu s utopljenicima u naručju?

Čovjek ne zna za što je sve sposoban dok se ne nađe u određenoj situaciji. Svi koji su žrtvovali svoje živote spašavajući tuđe, učinili su to iz plemenitog humanog poticaja i osjećaja dužnosti.

Upitan jednom bi li ponovio sve znajući da ga čeka

kraj sportske karijere, bez oklijevanja je odgovorio potvrdno.

Splet birokratskih pogrešaka i tendencija SSSR-a da mediji ne izvještavaju o tragičnim događajima bili su glavni razlozi zbog kojih je priča o ovom podvigu isprva ostala unutar granica Armenije. Jednom kad je prešla granice, Šavarš je postao junak Sovjetskog Saveza, primio je preko šezdeset tisuća pisama zahvale i podrške, odlikovan je medaljom za hrabrost, značkom časti i UNESCO-ovom nagradom "Fair Play", iako njegovo djelo nije izravno povezano sa sportskim uspjehom. Po njemu je nazvan asteroid 3027 Šavarš, a Rusija održava turnir u plivanju perajama njemu u čast.

I baš kao u pustolovinama najpoznatijih junaka iz mitova i bajki, ovo nije jedini takav podvig u njegovom životu. Desetak godina kasnije zatekao se pored zgrade u plamenu u kojoj su bili zatočeni ljudi. Bez oklijevanja, baš kao i prvi put, utrčao je u požar bezrezervno spašavajući ljudske živote. Opet je završio u bolnici, sav u opekotinama, dajući skromne izjave za medije:

Svatko se može zateći na mjestu gdje ljudi trebaju pomoć. Nisam iznimka.

Jedan od Tolkienovih junaka je rekao: *Hrabrost se nalazi na neočekivanim mjestima*. Prilike za iskazati je postoje svuda oko nas. Dovoljno je zaroniti ispod površine onoga što nas razdvaja kako bismo otkrili dubine ljudskosti koje nas povezuju i nadahnjuju.

Riskirao sam, ali nisam mogao samo stajati i gledati. Ljudi bi se trebali međusobno voljeti, bez toga život nema smisla. ♣

BALET

ESTETIKA U POKRETU

Razgovor s primabalerinom Mirnom Sporiš

Susret s klasičnim baletom nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Ljepota pokreta, orkestralna glazba i muzikalnost plesača, zahtjevne scen-ske figure i emocije koje nalaze svoj put do gleda-teljstva, daju naslutiti da je balet puno više od plesne forme. Balet je istinska umjetnost, a svojim univerzal-nim jezikom omogućuje prijenos ideja bez obzira na sve kulturološke razlike.

Od 1982. godine Svjetski dan plesa obilježava se 29. travnja pod pokroviteljstvom UNESCO-a, a datum je određen prema rođendanu Jean-Georgesa Noverrea (1727. – 1810.), francuskog plesača i baletnog majstora koji je u balet unio brojne inovacije čiji trag možemo pratiti sve do današnjih dana.

Povodom Svjetskog dana plesa razgovarali smo s Mirnom Sporiš, primabalerinom Hrvatskog narod-nog kazališta u Zagrebu, koja je prošle godine obi-lježila svojih iznimno plodonosnih trideset godina umjetničkog rada.

* * *

Dugi niz godina ste bili solistica, a nakon toga i prva-kinja HNK-a u Zagrebu. Izveli ste desetak različitih uloga i osvojili brojne nagrade. Koju ulogu posebno pamtite i zašto?

Kada si plesač, tada ti je dok radiš na određenom naslovu ta uloga zaista najdraža. Jednostavno se stopiš s likom kojega interpretiraš i zaljubiš se u ulogu. Ako bismo gledali po mom karakteru, tada su to definitivno sve uloge življeg karaktera, kao naprimjer uloga Quitri u baletu Don Quijote L. Minkusa. S tom ulogom promovirana sam u prvakinja baleta HNK-a u Zagrebu 2003. godine. Zatim su tu Coppelia na Montmartreu L. Delibesa, Vragolasta djevojka F. Herolda i L. Hertela, Đavo u selu F. Lhotke, Čudesni mandarin B. Bartoka... i mnoge druge jer popis je zaista dugačak. Predstava Orašar P. I. Čajkovskog obilježila je moj cijeli plesачki staž. Počela sam 1984. godine s desetak godina kao mali miš, prošla kroz sve uloge i završila s glavnim ulogom Klare, koju sam plesala dvadesetak godina te proslavila i tu obljetnicu. Prošle godine obilježila sam tridesetu godinu umjetničkog rada s ulogom majke, gđe. Bennet u baletu Ponos i predrasude koreografa Lea Mujića koji je iznimno za mene kreirao tu ulogu.

Nastupali ste i u predstavama modernog, odnosno suvremenog baleta. Koja je veza između klasičnog baleta i suvremenih plesnih tehnika?

Klasični balet je baza, temelj svake druge plesne tehnike i ako imaš dobre temelje, tada ništa nije teško otplesati. Naravno da ima puno različitosti, balet je sav usmjeren prema gore s izduženim linijama, vretenastim tijelima, dok je suvremeni ples više usmjeren prema dolje i na razne tehnike koje podrazumijevaju mnogo improvizacije, slobodnijeg su duha te sama tijela plesača podrazumijevaju drugačiju estetiku. Balet je zaista željeznog karaktera te njegova estetika baletnih tijela i linija zahtijeva stapanje sa savršenstvom.

Bavite se baletom od djetinjstva. Kako Vas je to formiralo kao osobu?

Itekako me formiralo. Naime, bila sam vrlo plaha, mirna, sramežljiva i pristojna. Bavljenje baletom me potpuno transformiralo u samosvjesnu i neovisnu osobu. Moj karakter se formirao s godinama i postajao je sve čvršći i snažniji, natjecateljski i borben. Balet mi je donio disciplinu, odricanja od nebitnih stvari i povodljivosti okoline, duge i zahtjevne vježbe postale su moja svakodnevica u nastojanju postizanja što boljih rezultata. Energije mi nije nikad nedostajalo jer sam takva po prirodi, i nisam se umarala nego čak i uživala u cjelodnevnim boravcima u dvorani.

Kada i na koji način ste spoznali da je balet Vaš životni poziv?

Već kao dijete od pet godina rekla sam svojim roditeljima da želim postati balerina. Tada nisam ni slutila veličinu poziva koji sam odabrala, ali prepoznala sam unutarnji glas koji me vodio. Jednom kada me balet osvojio, za mene nije bilo povratka. Zarekla sam se da idem do samog kraja, odnosno do samog vrha. I to sam postigla, uz sve moguće kušnje i prepreke kroz život, ostvarila sam san mnogih malih djevojčica i postala primabalerina.

Trebaju li scenski nastup, koji je sastavni dio bavljenja baletom, pratiti i neke druge vještine i znanja osim fizičke spreme, vladanja tijelom i muzikalnosti?

Kroz dugogodišnji rad u teatru shvatila sam da je, ako želiš biti što bolji izvođač uloga u narativnim i inim baletima, poželjno imati i "začinjen" život. Usponi i padovi u privatnom životu mene su doista izgrađivali i imala sam iz čega crpiti razna iskustva. Nadalje, umjetnik je osakaćen ako se bavi samo svojom primarnom granom; bavljenje drugim umjetnič-

kim granama, raznim hobijima, drugim sportovima, oplemenjuje dušu te ona tada u primarnoj grani može dati svoj maksimum.

Kako se izražavaju emocije kroz scenski nastup u baletu, gdje nema verbalnog izražavanja?

Tijelo je zaista čudesno. Mogućnosti su nepresušne i vjerujem da bi se mnogi začudili kako se neverbalnim jezikom, samo pokretom, može ispričati cijela priča, svi osjećaji te razna emocionalna stanja. Često sam pomislila kako tekst glumcu olakšava posao i da se mi plesači moramo mnogo više potruditi u samoj izvedbi kako bi ona bila razumljiva svima, ali zahvalna sam univerzalnoj baletnoj metodici i internacionalnom jeziku koji je zajednički cijelom svijetu. Ovdje jezik ne predstavlja granice.

Svaka plesna predstava rezultat je zajedničkog predanog rada većeg broja ljudi na nekoj ideji. Kako se postiže zajedništvo u ostvarenju takve ideje?

Predanošću. Rad u velikim tvrtkama zahtijeva izniman grupni rad i disciplinu. Svaki odmak od toga rezultira kolapsom te trošenjem vremena na krive ciljeve. Slušati svog mentora, pedagoga, koreografa i baletnog majstora uvelike pomaže u funkcionalizaciji rada te njegovom krajnjem ishodu. Veliki bijeli baleti zahtijevaju rad sa stotinjak ljudi i kada bi svatko radio po svome, nikad se ne bi usuglasili. Težak je to posao, ali suradnja mora postojati da bi inscenacija pojedinog naslova bila harmonična i tečna.

Danas se bavite plesnom pedagogijom – podučavate baletu i djecu i odrasle, a bavite se i koreografiranjem. Koji su izazovi rada s djecom, a koji s odraslim osobama?

Divno je prenositi znanje i cjeloživotno iskustvo, ako se to zna prenijeti. Naravno, postoje škole i akademije za pedagogiju, ali odnos prema učeniku se ne može naučiti, to je nešto što se kao talent nosi u sebi. Pedagogija je iznimno zahtjevna, ali meni predivna. Završila sam Odsjek plesa na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu 2016. i od tada sam polako mijenjala izvedbeni način plesanja s pedagoškim. Predavala sam na mnogo mjesta, u plesnim studijima i baletnim školama, i tako se znanje i predanje samo umnožavaju. Razlika između djece i odraslih jest u pristupu i razini metodike koju podučavam, ali na kraju se sve svodi na prijenos energije, radosti plesa, tehnike, spretnosti, koordiniranosti te tada nije bitno je li ispred mene veliki ili mali plesač, bitno je da uspijem pronaći tu crtu, sponu do svake osobe ispred mene. Tada je obostran rad divan, a povratni odgovor sve govori.

Kako to da ste odlučili podučavati odrasle? Znači li to da za učenje baleta u rekreativne svrhe nikada nije kasno, odnosno da se baletu može pristupiti kao cjeloživotnom učenju?

Radim s odraslim rekreativcima, amaterima koji imaju prethodno baletno znanje, te mi je stoga puno lakše jer samo gradim elemente ovisno o njihovoj spremi. Balet jest cjeloživotno iskustvo i dandanas učim i ispravljam se da budem još bolja i pravilnija. Naravno da nije isključeno da netko s pedesetak godina prvi put uđe u baletnu dvoranu i susretne se sa svim izazovima, ali tada su ti počeci dulji i teži. U baletu radi cijelo tijelo, potrebno je u isto vrijeme pamtit i zadanu vježbu, slušati glazbenu pratnju i plesati na muziku, ispravljati pokrete, te unijeti dozu plemenitosti, jer balet je počeo na kraljevskim dvorovima te u sebi nosi klasičnost i estetiku pokreta.

I za kraj: što je za vas ples i što njime želite prenijeti?

Ples je za mene bio sve. Balet je bio moj bog. Veličala sam ga i idolizirala i zato sam i uspjela, jer sam se u potpunosti predala pozivu koji sam obavljala svim srcem i dušom. Pratila me vrcavost i radost plesanja koja je zračila do onog posljednjeg gledaoca na balkonu u publici. Tehnika je nešto što se podrazumijeva da se nauči za vrijeme osmogodišnje škole. Rad u kazalištima, s raznim koreografima i pedagozima je ono što plesača oplemenjuje u daljnjem radu i omogućuje mu rasti. Ono što prenosim danas mojim učenicima je radost, uživanje i prepuštanje lakoći plesanja. Eteričnost je ono što želim postići, a taj dojam bestežinskog plesanja osupne svakoga tko gleda. Povezanost i fluidnost koraka je vrlo bitna, jer tada ples djeluje poput pjesme, teče i teče i pretapa se i stapa u nove forme.

Balet je kratkotrajna umjetnost i zaista treba uživati u svakom trenutku izvođenja i postići lakoću izvedbe kako bi plesanje bilo ugodno, a ne naporno. ♫

Razgovor vodila: Mirna Peršić Kučalo

Izvor fotografija: privatna arhiva

GOVOR POGLAVICE MEDVJEDA KOJI STOJI

Indijanci Lakota bili su pravi ljubitelji prirode. Voljeli su zemlju i sve stvari što pripadaju zemlji, a što su bivali stariji, sve su je više i više voljeli.

Stari su ljudi duboko voljeli zemlju i sjedali bi ili lijegali na tlo s dubokim osjećajem bliskosti prema majčinskoj moći. Bilo je zadovoljstvo kožom dodirivati zemlju i stariji su ljudi voljeli izuvati mokasine i bosonogi hodati po svetoj zemlji. Njihovi tipiji bili su postavljeni na zemlji, a i oltari su im bili od zemlje.

Ptice lete nebom spuštajući se na zemlju kako bi se odmorile i ona je konačno počivalište svih stvari koje žive i rastu. Zemlja djeluje umirujuće, jača nas, pročišćava i liječi.

Zato stariji Indijanci i dalje radije sjede na zemlji, nego da se usprave i udalje od njenih živototvornih moći. Sjedenje ili ležanje na zemlji omogućava im da

misle dublje i osjećaju bolje, da jasnije shvate tajnu života i zbliže se s ostalim životima koji ih okružuju.

Srodstvo sa svim stvorenjima na zemlji, nebu i u vodi bilo je stvarno i općevažće načelo. Sa svijetom životinja i ptica postojalo je bratsko osjećanje koje je činilo da se Lakote osjećaju sigurno među njima, a mnogi iz naroda Lakota su se toliko zbližili sa svojim pernatim i krznanim prijateljima da su u istinskom bratstvu govorili istim jezikom.

Mudri su bili stari Lakote. Znali su da čovjekovo srce postaje tvrdo kada se udalji od prirode i znali su da nepoštivanje živih, rastućih stvari također vodi ka nepoštivanju ljudi. Stoga su uvijek podučavali svoje mlade da se ne udaljavaju od njenog umirujućeg utjecaja. 卐

Odabrao: Damir Krivdić

Izvor: Poglavica Medvjed Koji Stoji (Mathó Nážín), Wakan Tanka me čuje

Život je čin nesebičnosti prema sebi i prema drugima. Sebi treba pomoći učeći, a s drugima podijeliti svako postignuće, svako znanje, učiniti vrijednim postojanje kroz stalno davanje svijetu u kojem se nalazimo i, prije svega, davanje čovječanstvu čiji smo dio.

Delia Steinberg Guzmán

